

מראי מקומות- בבא קמא ע"ד

דהיינו דבממון הרי החיוב אין צריך עדים בכלל, דלא איברו סהדי בממון אלא לשקרי, אבל בעצם יש לו חיוב, ואם הוא יודע בעצמו שחייב ממון, חייב לשלם לחבירו. אבל לענין קנס ונפשות אינו כן, אין החיוב חל כלל עד פסק ב"ד, וכמש"כ תוס' בכתובות (לג:), דבקנסות ליכא חיוב לצאת ידי שמים, וא"כ למה הי' צריך תוס' לדחוק עצמו לחלק בין ממון ונפשות, וצ"ע. וע' בקובץ שעורים (ב), י"ג), שהביא מש"כ הרא"ש (לעיל, סוף פ"ק), דמה דאמרי' לענין קנסות בבבל, דאם תפס לא מפקי' מיני', אי"ז תקנה דרבנן, אלא דין דאורייתא הוא דמחייב לי', רק שאין ב"ד יכולין לכופו ליתנו, ובכל כה"ג עביד דינא לנפשי' ותופס כל מה שזכה לו מן התורה. ותמוה, הא לכאור' אין לו כלום מן התורה, כיון שעדיין לא פסק ב"ד על הקנס. וע"ש שביאר דבאמת החיוב קנס חל מיד, אלא דהחיוב הוא גופא שיכפוהו ב"ד לשלם, ואם ישלם בלא ב"ד, לא נגמר עונשו בזה, ונמצא שאי"ז הקנס שחייבתו תורה. ולכן אי"צ לשלם לו מעצמו, דאם משלם לו מעצמו, אי"ז קנס אלא מתנה בעלמא. והיכא שאין ב"ד לכופ' אותו, כ' הרא"ש דאיהו במקום ב"ד קאי, ויכול לכופו לשלם לו מה שהוא באמת חייב לו מעיקר הדין, ע"ש עוד באריכות.

(א) **אלא פשיטא דקא מודו כולהו בחבלא, ודקא אפכינן ואזמינהו- פרש"י**, ועל כרחק ליכא למימר דמיירי כאן בג' כתות, דמעיקרא אמרו הראשונים שסימא את עינו ואח"כ הפיל שינו, ושוב באו כת שני ואמרו שהפיל שינו ואח"כ סימא את עינו, ושוב הוזם הכת שני, דא"כ ודאי אין שייך להם להיות זוממים, שהרי הדין הוא דאין עדים נעשו זוממים עד שיגמור הדין על פיהם, ואם כת השני אמרו שחייב ליתן דמי עינו, א"כ ודאי לא נגמר דין זה על פיהם, כיון דמקודם לכן באו עדים שאמרו שאין הרב חייב אלא דמי שינו, וא"כ ודאי לא נגמר הדין לעין על פיהם. פי' המהרש"א כוונת רש"י, דודאי בעצם הי' שייך גם לאוקים הסיפא בג' כתות, אבל רק באופן שהזוממין הם הקמאי, ולא המציעאי. וא"כ, י"ל דס"ל לאביי דרק היכא שהי' שייך לומר דדומה הרישא ממש להסיפא, הי' ניח"ל לאביי לומר דכי היכי דהרישא מיירי בג' כתות, וכמבואר מהא דאמרי' דהי' ניח"ל להרב לומר כן, א"כ ה"ה הסיפא. אבל השתא דמבואר דא"א לומר דהסיפא דומה כ"כ להרישא בלא"ה, שהרי דברי שא המציעאי היו הזוממין, ובסיפא אין שייך לאוקמי' בג' כתות א"כ הקמאי היו הזוממין, וא"כ שפיר י"ל דס"ל לאביי דליכא לאוקמי' אלא בב' כתות.

(ג) **הילכך, קמאי הוא דקא מתכחשי, מציעאי לא מתכחשי מידי- פרש"י**, הא אי לא אתזמי היו ב"ד פוסקין כוותייהו דמציעאי, כיון דבכלל עדות הראשונים עדותן הן, והי' הרב משלם רק דמי שן, ולכן שפיר שייך בהו דין הזמה, ואינו דומה לציור דהוכחש עדות העדים, ועי"ז לא פסקינן כוותייהו, דבזה שפיר י"ל דלא שייך בהו דין הזמה, כיון דבלא הזמה כבר נתבטל עדותן. ויש לעי', הא הגמ' בהה"א סבר דגם הכחשה כזו שייך לומר בו הכחשה תחלת הזמה, ומה נשתנה מהה"א למסקנא. וכ' בחי' ר' נחום (רלג), דנראה דבהו"א ס"ל דכיון שיש ספק על עדותם שהוא שקר, אע"ג שפוסקין ע"פ עדותן, ופוטרין אותו, מ"מ, כיון שהוא רק מכח

(ב) **ואי דלא עמד בדין... דאכתי גברא לא מיחייב- פרש"י**, דכיון דמודה בקנס פטור, ויכול להפטר עצמו, א"כ אין בו חיוב עדיין. ותוס' כ' דאי"ז הטעם, דהא אפי' למ"ד דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, מודה בכה"ג דעדיין לאו בר חיובא הוא. ופי' תוס' במכות (ה.), לחלק בין חיוב ממון ובין חיוב נפשות, דכיון דבממון ליכא דין דרישה וחקירה, א"כ קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו עליו, אף קודם גמר דינו. משא"כ לענין נפשות, דאיכא דין דרישה וחקירה, א"כ כל זמן דלא פסקו ב"ד, לאו בר חיובא הוא [ומשמע דגם לענין קנס אין דרישות וחקירות, וצ"ע בזה]. והק' רעק"א בגלה"ש שם, הא לכאור' יש חילוק פשוט טפי בין ממון לקנס ונפשות,

חידש התורה שחשיב עדות כמעשה אלא היכא שיש כאן גמר דין, שהרי בהזמה ע"כ כבר הי' גמר דין, וא"כ אין למדין מהא דוהצדיקו אלא דהיכא שיש גמר דין שחשיב כמעשה ולוקין עליו, ואין יכולין ללמוד מכאן אף להיכא שעדיין לא נגמר הדין. אבל עכ"פ יש ללמוד דהיכא שיש כאן גמר דין, דשפיר לוקין על לאו דלא תענה. והביא שכן אי' בחזו"א (ב"ק י"ח, י"ב) קרוב לדברי האו"ש.

ז **בכא הרוג ברגליו** - דהיינו, דבכה"ג לוקה משום לא תענה. והק' בקובץ **שעורים** (נד), נהי דעדים זוממים חידוש הוא, אבל לכאור' כל החידוש הוא רק דמאמינין להאחרונים ולא הראשונים (וגם הרי סוגיין אביי הוא, וע' לעיל [ע"ב] שהבאנו מה שנח' הראשונים אם ס"ל לאביי דעדים זוממים חידוש הוא או לא). וא"כ, למה אין העדים נהרגים כיון שעכשיו בא ההרוג ברגליו, הרי נתברר דודאי שיקרו בעדותן. וכ' די"ל דאתי כמ"ד דהזמה קנס הוא, וא"כ שפיר אמרי' דאין לך בו אלא חידושו, וכל שאין שקרותן נתברר ע"י עדי הזמה, אין שייך בה דין הזמה [ומשמע דלמ"ד דעדים זוממים לאו קנס הוא, שפיר נהרגו העדים אם בא הרוג ברגליו, ויש לע' בה].

ח **מה ע"פ ע"א, כי אתי ע"א מצטרף בהדי', מיחייב - פרש"י**, דמה דע"א מצטרף, היינו כריב"ק דאמר דשומעין דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעין את דבריו. ואילו **תוס'** כ' דסוגיין ככ"ע, דלמ"ד בסנהדרין דאין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כא', א"כ מה דאמרי' הכא דהשני מצטרף בהדי', היינו ע"י מה שיעידו שניהם בב"ד. והק' **האפיקי ים** (א', כ"ג), למה לא פירש רש"י כתוס', וכ' דע"כ סוגיין אתי כריב"ק. וכ' ע"פ מה שחקרו האחרונים בענין ע"א שמעיד שקר היכא שאין עדותו מהני כלל, וכמו בדיני נפשות, האם עובר בלאו דלא תענה, והביא מח' הראשונים בזה, ע"ש. וכ' דלכאור' יש לע', לפי מש"כ תוס' כאן, דסוגיין אתי אף למ"ד דעדות מיוחדת פסול, א"כ אם אמרי' דע"א שהעיד בדבר שאין בו תועלת עובר בלא תענה, א"כ למ"ד דעד זומם פסול למפרע, נמצא דאם באמת הי' עד זומם, כבר הי' פסול לעדות משעה שהעיד

ממ"ג, דגם לדברי קמאי חייב דמי שן, שיש בכלל מאתיים מנה, חשיבי מוכחשים. ובמסקנא דחי, דכיון דסו"ס פוסקין ע"פ עדותן, אע"ג שהוא רק מכח ספק, לא חשיבי מוכחשין. וע"ש מש"כ עוד דרך בזה ליישב השו"ט.

ד **אלא סיפא, ל"ל שלש כיתות - הק' התוס' ר' פרץ**, איזה קו' הוא זה, הרי מוקמי' הסיפא בג' כתות משום דהרישא מיירי בג' כתות, וכמו דאמרי' בכל דוכתא. ותי' דקסבר אביי דכיון דמצינן לאוקמה בסיפא בב' כתות בלא שום דוחק, אין לנו להגיהו לאוקמה בג' כתות. עוד תי', דלא מסתבר לי' לאוקמי' סיפא בג' כתות כלל, שהרי א"כ צ"ל בביריתא קתני רק הראשונים והאחרונים, ומדלג האמצעיים. ובשלמא ברישא, שפיר י"ל דג' כתות היו, ומתחילין מהאמצעיים.

ה **שהרי העבד אומר כן, עבד כל דהו מימר אמר, דניחא לי' דניפוק לחירות - כ' תוס' דהרבה יש לתמוה, הרי קאמר כל דהו, הרי העדים באים לסייעו לגמרי, שהרי אומרים שהרב צריך לשלם דמי העין להעבד. ותי' התוס' ר' פרץ דה"ק, עבד מכל דהו ניחא לי', כיון שהוא יוצא לחירות, כ"ש השתא דניחא לי' טפי, דמחייבנין לי' דמי עינו.**

ו **דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש לוקין - פרש"י**, משום לא תענה, ואע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה, הא מייתי במכות מלקות בעדים זוממין, מהא דוהצדיקו וכו'. וכ' **הראב"ד** דאע"ג דההיא דרשה דוהצדיקו, וכו', על עדים זוממים דרשי' לי', הא גילוי מילתא הוא גם להיכא שלא קיימו דין הזמה, וכגון בעדי בן גרושה, דלא קיימא בהו דין הזמה, ולוקין. ולכאור' עדיין יש להעיר, הרי לכאור' כל הגזה"כ הוא לגבי דין הזמה, אבל מהכ"ת דלוקה גם בלא החידוש התורה דהזמה, אפי' אם ודאי הוכחשו כיון דבא הרוג ברגליו. וע' בקהלות **יעקב במכות** (א') שהביא דעמד בזה **האור שמח** (עדות י"ד), וכ' דבאמת לוקין על לאו דלא תענה אפי' במקום שאין בה גדרו כאשר זמם, ורק צריך שיהי' עכ"פ גמר דין, ואי"ז משום דצריך להיות בה דין הזמה, אלא משום די"ל דלא

להוכיח מזה דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, ומשני דשאני ר"ג שלא הי' בב"ד. ולכאור' לפי הנ"ל ראיית הגמ' תמוה, הרי מפשטות הענין אינו משמע דמיירי שההודאה הי' ע"י תביעת טבי עבדו, אלא דמעצמו הודה, וא"כ, אם אמרי' כנ"ל, דאין שייך הודאת בע"ד לענין מודה בקנס אא"כ מודה לתביעה, א"כ מה שייך הא דר"ג לדין מודה בקנס כלל. וכי' ליישב ע"פ מה

שהביא מהכנסת הגדולה, דבמודה דשחרר עבדו, אין צריך לומר אתם עדי, ומשום דכיון דהעבד תופס בעצמו, א"כ לא אמרי' דשייך לומר משטה הייתי בך, שהתפיסה עושה להודאתו הודאה גמורה. וא"כ, י"ל דשפיר הי' מהני הודאת ר"ג אף שלא בפני טבי עבדו,

מאחר שהעבד תפס בעצמו [ומשמע דס"ל דמה דצריך להיות ההודאה בפני הבעל דין, היינו משום דאי לאו הכי יכול לומר משטה הייתי בך בהודאתי, אבל כיון דמצינו דלענין אתם עדי לא שייך לומר משטה הייתי בך בתפיסה, י"ל דה"ה לענין הודאה] (וכע"ז

ת"י הקצות [פ"א, י']). וע"ע בחזון איש (ב"ק י"ח, ב'), שכ' ליישב על דרך זה, דמה שהודאה צריך להיות בפני הבעל דין, זהו רק אם אינו דרך הודאה גמורה, דיכול לומר משטה הייתי בך, אבל אם הוא דרך הודאה גמורה, אז מהני אפי' שלא בפני הבעל דין [ולא ביאר הגדר של הודאה גמורה, וצ"ע]. עוד ת"י דכיון דעל ב"ד מוטל להגן על הגרים, שלא יהי' יכול להעבידם דרך עבדות, וגם מפקחים על העם, שישא בת חורין וכדו' להתנהג בדיני ישראל, א"כ הם הם בעלי הדברים, וא"כ שפיר הודה בפני בעל דין (ולא כ' דצריך להיות ההודאה ע"י תביעה דוקא).

יחידי, כיון שעבר על לאו דלא תענה, וא"כ ממילא א"א להזימו במה שהעיד אח"כ עם חבריו, דזהו העדות שאנו מתקבלים, וכיון שא"א להזימו על עדות זו, נמצא דכל העדות פסול, משום שהוא עדות שא"א יכול להזימו. וא"כ, י"ל דבזה פליגי רש"י ותוס', דתוס' ס"ל דאין ע"א עובר בלא תענה כשהעיד יחידי, וא"כ ממילא אינו עובר אלא כשהוא מעיד עם חבריו, ושפיר הוי יכול להזימה. ורש"י ס"ל דגם כשמעיד יחידי שייך לעבור על לאו דלא תענה, וא"כ ע"כ סוגיין אתי כמ"ד דעדות מיוחדת מהני, וא"כ הוי עדותו ככל עדות, ושפיר יכול להזימה.

(ט) **מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור- ע' באור שמח** (נזק"מ י', י"ד) שהעיר דלכאור' דין זה ק' להבין, דל מהכא הודאתו, הרי יש כאן עדים לחייבו, ומהו הביאור בהא דפטור בכה"ג. וביאר דהדין הודאה בפני ב"ד הוא דהודאה במקום תשלומין קאי, וכיון דהו"ל ככבר שילם, ודאי שוב פטור מלשלם עוד.

(י) **והי' שמח שמחה גדולה- ע' בתרומת הכרי** (ריש ס"י א'), שהביא ד' תנאים בדין מודה בקנס פטור. א) צריך שיהא בפני הבעל דין. ב) צריך שיהא הודאתו בפני ג' מומחים וסמוכים. ג) צריך שיהא הודאתו שלא מחמת ביעתותא. ד) צריך לחייב עצמו בקרן ע"י הודאתו. וכ' התרוה"כ דמקור לדין ראשון, שצריך להיות בפני הבעל דין, הוא מגמ' לקמן (קח:), דדן הגמ' שם אם הודאה בפני השומר מהני, האם זה חשיב הודאה בפני הבעלים לענין לפטור עצמו מקנס או לא, ומבואר בבירור דצריך שיהי' הודאתו בפני הבעל דין. וביאר התרוה"כ, דטעם תנאי זה הוא משום דלא אמרי' הודאת בעל דין מחייב אלא כשהודה ע"י תביעה, אבל שלא ע"י תביעה, לא מהני אפי' בפני הבעל דין, ד"הודאה" היינו הודאה לתביעה. וכל הודאה שאינה חשיבא הודאה לענין לחייבו ממון, אינה הודאה בקנס לפוטרו (כמבואר בדברי הרמב"ן במלחמת בכתובות (יד - טו. בדפיו), וא"כ אם אינו בפני בעל דין ובתביעה, כשם שבממון לא מהני לחייבו, כן בקנס לא מהני לפוטרו. אלא דכ' לתמוה על זה מסוגיין, דר"ג שמח שמחה גדולה, והגמ' הי' רוצה